

WARTOŚCI

– ANALIZA Z PERSPEKTYWY OSOBLIWOŚCI
POSTĘPOWANIA KARNEGO

Seria	Tom
MONOGRAFIE PRAWNICZE	1

Wydawnictwo Academicon

Marcin Wielec

WARTOŚCI

- ANALIZA

Z PERSPEKTYWY OSOBLIWOŚCI
POSTĘPOWANIA KARNEGO

LUBLIN 2017

Recenzenci: dr hab. Piotr Sowiński, prof. UR
dr hab. Jerzy Nikolajew, prof. UO

Korekta: Anna Słowikowska

Przygotowanie wydawnicze: Studio DTP Academicon | ntp@academicon.pl, ntp.academicon.pl |
łamanie: Patrycja Czerniak, Grzegorz Zychowicz | projekt okładki i stron tytułowych: Patrycja
Czerniak

Afiliacja autora:

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Stan prawny:

1 marca 2017 r.

© Copyright by Wydawnictwo Academicon, Lublin 2017

ISBN 978-83-62475-28-5

Wydawca: Wydawnictwo Academicon
ul. H. Modrzejewskiej 13, 20-810 Lublin
tel.: 603 072 530
e-mail: wydawnictwo@academicon.pl
[www: wydawnictwo.academicon.pl](http://wydawnictwo.academicon.pl)

Drukarnia: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Słoneczna 3C, 05-270 Marki

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	9
1. Przedmiot i zakres opracowania	9
2. Uzasadnienie wyboru tematu	14
3. Dorobek doktryny	17
Rozdział I • Wartości w środowisku pozaprawnym.....	25
1. Uwagi wprowadzające.....	25
2. W poszukiwaniu jednolitości pojęcia „wartość”	26
3. Obszary funkcjonowania wartości	33
4. Podziały i rodzaje wartości	38
5. Typy wartości.....	41
6. Podsumowanie	48
Rozdział II • Wartości w podstawowych gałęziach prawa	51
1. Uwagi wprowadzające.....	51
2. Wartości w prawie konstytucyjnym	53
3. Wartości w prawie cywilnym	68
4. Wartości w prawie administracyjnym	75
5. Wartości w prawie międzynarodowym i prawie Unii Europejskiej	84
6. Podsumowanie	94

Rozdział III • Wartości a osobliwości postępowania karnego	97
1. Uwagi wprowadzające	97
2. Wartości jako idee przewodnie a model postępowania karnego	99
3. Argumenty za potrzebą respektowania wartości w postępowaniu karnym	115
4. Konflikt wartości w postępowaniu karnym	125
5. Podsumowanie	132
Rozdział IV • Proces transpozycji wartości do postępowania karnego	133
1. Uwagi wprowadzające	133
2. Pojęcie transpozycji wartości	134
3. Elementy transpozycji wartości	139
4. Rodzaje transpozycji wartości	143
4.1. Transpozycja naturalna	144
4.2. Transpozycja sterowana	145
5. Podsumowanie	147
Rozdział V • Wartości autoteliczne w postępowaniu karnym	149
1. Uwagi wprowadzające	149
2. Koncepcja wartości autotelicznych w kontekście osobliwości postępowania karnego	150
3. Wybór wartości autotelicznych	151
4. Egzemplifikacje wartości autotelicznych	154
4.1. Godność	154
4.2. Praworządność	188
4.3. Sprawiedliwość	215
4.4. Prawda	255
5. Podsumowanie	274
Rozdział VI • Wartości prakseologiczne w postępowaniu karnym	277
1. Uwagi wprowadzające	277
2. Koncepcja wartości prakseologicznych w kontekście osobliwości postępowania karnego	278
3. Wybór wartości prakseologicznych	280

4. Egzemplifikacje wartości prakseologicznych.....	283
4.1. Zaufanie.....	283
4.2. Bezpieczeństwo.....	297
4.3. Uczciwość.....	314
4.4. Moralność.....	322
5. Podsumowanie.....	340
Zakończenie.....	343
1. Podsumowanie ustaleń.....	343
2. Wnioski na przyszłość.....	353
Bibliografia.....	363
1. Źródła prawa.....	363
1.1. Prawo międzynarodowe.....	363
1.2. Prawo krajowe.....	363
1.3. Orzecznictwo.....	365
2. Literatura.....	367
2.1. Literatura krajowa.....	367
2.2. Literatura zagraniczna.....	398
Summary.....	403

WPROWADZENIE

1. Przedmiot i zakres opracowania

Rozpatrywanie tytułowego zagadnienia należy rozpocząć od kilku uwag wstępnych i porządkujących. Trzeba wyjaśnić m.in., że pod określeniem „przedmiot opracowania” znajduje się główna oś rozważań, a więc jest to wybrane konkretne i zarazem tytułowe zagadnienie, które poddane zostało analizie prowadzonej wedle wcześniej przyjętych założeń i wobec którego sformułowano końcowe oceny, podsumowujące wnioski oraz propozycje *de lege ferenda*.

Natomiast jako „zakres opracowania” traktować trzeba obszar wyznaczony budową i charakterystyką wszystkiego tego, co w desygnat przedstawionego powyżej „przedmiotu opracowania” zostało autorsko zakwalifikowane. Innymi słowy, to obszar analizy wyznaczony na podstawie istoty i konstrukcji tytułowego zagadnienia.

Wyjaśniając wstępnie te dwa określenia zauważyć można, że już w tytule niniejszego opracowania zawarto dwa zasadnicze elementy wyznaczające zarówno przedmiot, jak i zakres podjętej analizy.

Pierwszym elementem przedmiotu opracowania są wartości rozumiane standardowo, m.in. jako cenne i godne realizacji idee stanowiące przedmiot szczególnej troski ze strony jednostek, czy też idee stanowiące ważny cel dążeń jednostek. Tworzą one cenny amalgamat aprobowanych w konkretnym społeczeństwie wzorców wykorzystywanych m.in. do zbudowania każdego rodzaju poprawnych relacji pomiędzy jednostkami w społeczeństwie.

Drugim elementem jest natomiast postępowanie karne, traktowane w tym przypadku jako analityczny pryzmat i główne tło oraz obszar dla

prowadzonego badania wartości, ponieważ akurat postępowanie karne, posiadając swoje osobliwości, przeznaczenie i niebagatelne skutki, potrzebuje tych właśnie konkretnych ponadczasowych wartości gwarantujących w pewnym sensie prawidłową jego konstrukcję i funkcjonowanie.

Zakres opracowania – a więc wyznaczony tytułowym zagadnieniem obszar analizy – tworzą natomiast połączone ze sobą *po pierwsze* – konkretne determinanty społecznych relacji na linii wartość a jednostka, a więc takie kwestie, jak społeczne obszary definiowania i klasyfikowania wartości, przeznaczenia wartości, czy też kwestie stopnia związania jednostki wartościami, etc. oraz *po drugie* – unormowania kodeksu postępowania karnego, w których rozpoznawane będą rozwiązania procesowe nakierowane na realizację wybranych wartości.

W świetle tak określonego przedmiotu i zakresu tytułowego opracowania wartości jawią się jako powszechnie niekwestionowane przekonania i zasady postępowania, czy też ważne dla jednostek cele, których osiągnięcie traktowane jest jako pryncypium w każdej konfiguracji społecznej. Wartości w tym ujęciu będą także podstawą dla zbudowania poprawnych stosunków społecznych, w których prawo jest oczywiście kardynalnym elementem ich regulacji.

W powyższym znaczeniu widać, że relacje społeczne właściwe dla wartości, powinny w naturalny sposób koordynować się z postępowaniem karnym. Powinno być tak chociażby dlatego, że postępowanie karne jest także istotnym fragmentem tych relacji. Z jednej strony, zauważalny jest silny stopień związania jednostki wartością, bowiem jednostka poznaje stopniowo wartości traktując je jako coś wyjątkowo korzystnego i zmierza do osiągnięcia postawy odpowiadającej konkretnej wartości. Z drugiej strony, te same jednostki naruszają te wartości popełniając przestępstwo i w efekcie poddają się pod rygorystyczny reżim prawa karnego i postępowania karnego, dla którego wartości – rozumiane w sensie społecznego znaczenia – mogą wydawać się czasami kłopotliwym zagadnieniem. Jak bowiem pogodzić dwa skrajne obszary, tj. nieocenionych dla społeczeństwa wartości posiadających zawsze społecznie pozytywny charakter, których realizacja jest korzystna dla ogółu społeczeństwa, z władczym charakterem postępowania karnego, skupionym raczej na działaniach represyjnych, ulokowanych przy władzy publicznej, często – ale niestety – stojących w opozycji do wartości uznanych zwyczajnie w społeczeństwie.

Powyższe wstępne zagadnienia określiły zasadniczy nurt prowadzonej analizy. Przyjęta metoda badawcza to połączenie metody dogmatyczno-prawnej oraz teoretyczno-prawnej, a także częściowo metoda aksjologiczna. Analizowany jest tu określony tekst prawny w postaci głównie kodeksu postępowania karnego pod kątem jego interpretacji i znaczenia w połączeniu z całokształtem naukowych opracowań poglądowych dotyczących konkretnego fragmentu analizy. Z uwagi natomiast na tytuł opracowania określający główną oś analizy oraz wychodząc z założenia, że prawo jest szczególnym nośnikiem wartości, to naturalne jest przyjęcie również pewnych elementów metody aksjologicznej, bowiem zasadnicza część analizy będzie polegała na zbadaniu relacji wartości w jakże osobliwym środowisku postępowania karnego. Analiza relacji wartości w postępowaniu karnym wymagała również pomocniczego wykorzystania metody prawno-porównawczej, zwłaszcza gdy chodziło o zbadanie tej relacji na obszarach prawa międzynarodowego. W tym sensie nie ma wątpliwości, że analizowana problematyka ma charakter multidyscyplinarny. Stąd niezbędne było wykorzystanie źródeł i literatury z zakresu prawa cywilnego, prawa administracyjnego, prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej, a także z takich obszarów jak aksjologia, filozofia, pedagogika, socjologia, etc.

Zaprezentowane supozycje badawcze uwidaczniają celowość zainteresowania się tytułowym zagadnieniem. Połączenie kwestii wartości i postępowania karnego tworzy przestrzeń, na której interesująca będzie analiza wartości pod kątem ich miejsca i znaczenia dla postępowania karnego, a także wpływu wartości na postępowanie karne. Pozwala to nakreślić następującą strukturę rozdziałów w niniejszej dysertacji, porządkujących materię w następujące segmenty problemowe:

Rozdział pierwszy określa poszczególne wartości w naukach pozaprawnych. Jest to segment typowo wprowadzający i mający na celu unocznienie macierzystego obszaru powstania i funkcjonowania wartości, które w naukach prawnych nie mają przecież swoich pierwotnych źródeł powstania. Dlatego skupiono się tu na przedstawieniu niezbędnych informacji na temat wartości znajdujących się w naukach pozaprawnych, gdzie wartości posiadają pierwszorzędne zainteresowanie. Jest to ważny fragment z punktu widzenia dalszych rozważań, ponieważ to właśnie obszar pozaprawny jest źródłową płaszczyzną dla określenia chociażby

powodów respektowania wartości w postępowaniu karnym. Nie ma wątpliwości, że to w obszarze pozaprawnym powinno się wpierw doszukiwać, koniecznych dla analizy proceduralno-karnej m.in. przyczyn powstania wartości, postaci i zdefiniowania wartości, klasyfikacji i typologii, powodów szanowania wartości w społeczeństwie, etc.

Rozdział drugi natomiast określa kwestię wartości z punktu widzenia *stricte* prawnego. O tyle w poprzednim rozdziale zamysłem było przedstawienie zasadniczych informacji na temat wartości w ich podstawowym otoczeniu, to już rozdział trzeci, ukazuje wartości w podstawowych gałęziach prawa, takich jak prawo cywilne, prawo administracyjne, prawo konstytucyjne, prawo międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej. Powodem przedstawienia tych zagadnień w tym komparatystycznym ujęciu było ukazanie niezwyklej rozległości problematyki wartości oraz osiągnięcie właściwego punktu odniesienia do dalszych badań – tym razem – już nawiązujących do wartości analizowanych przez pryzmat procesowo-karny. W tym świetle cenne jest porównanie realizacji wartości w podstawowych gałęziach prawa, a następnie skonfrontowanie otrzymanych wniosków z realizacją wartości już na gruncie postępowania karnego.

Rozdział trzeci wprowadza w bezpośredni obszar powiązań istoty wartości ze specyfiką postępowania karnego. Zbudowany jest on w pewnym sensie na zasadzie opozycyjnego zestawienia istoty wartości do podstawowych założeń postępowania karnego. W tym rozdziale poruszono m.in. takie zagadnienia, jak traktowanie wartości jako idei przewodnich dla społeczeństwa w zestawieniu do wartości jako czynników kreujących model postępowania karnego. Przytoczono argumenty przemawiające za potrzebą wprowadzenia i respektowania wartości w postępowaniu karnym. Zarysowano znaczenie wartości dla postępowania karnego. Zauważono również, że to głównie osobliwości postępowania karnego *po pierwsze*, wyznaczają absorbowanie takich, a nie innych rodzajów wartości wprost z relacji społecznych na grunt postępowania karnego i *po drugie*, że ta absorpcja nie jest wcale łatwym procesem, bowiem może powodować specyficzny konflikt w postępowaniu karnym, etc.

Rozdział czwarty jest próbą skonstruowania elementów zasygnalizowanego wcześniej procesu wyboru i przejścia wartości z relacji społecznych do postępowania karnego. Proces ten określono transpozycją wartości

do postępowania karnego, opisując przy tym strukturę, rodzaje i skutki przeprowadzonej transpozycji wartości.

Rozdział piąty jest już segmentem szczegółowo prezentującym wartości przetransponowane do postępowania karnego i zaszeregowane w pierwszej grupie, tj. wartości autotelicznych. Okazało się bowiem, że w obrębie tych wartości, które przedostały się na zasadzie procesu transpozycji z obszaru społecznego do postępowania karnego, są takie wartości, które posiadają pierwszorzędne znaczenie dla rozumianego *en block* postępowania karnego. Nie każde bowiem wartości uznane w relacjach społecznych będą przetransponowane do postępowania karnego. Stąd wyodrębniono grupę wartości autotelicznych, a więc wartości o największym znaczeniu, które są wartościami samymi w sobie i wywierają na postępowanie karne najważniejsze piętno z punktu widzenia specyfiki i celów postępowania karnego. Stworzono katalog tych wartości złożony z takich wartości, jak prawda, praworządność, godność, sprawiedliwość i podjęto próbę szerszej analizy ich realizacji pod kątem zaangażowania w to poszczególnych instytucji postępowania karnego.

Rozdział szósty zawiera analizę drugiej wyodrębnionej grupy w postaci wartości prakseologicznych. Obok wartości autotelicznych funkcjonują równolegle wartości prakseologiczne, które są zwane również wartościami pomocniczymi czy wartościami instrumentalnymi. Ich realizacja na bazie postępowania karnego ma za cel wsparcie wartości autotelicznych. Zaobserwowano bowiem, że wartości funkcjonują wprawdzie liniowo, lecz ich oddziaływanie jest już prowadzone na różnym poziomie. Wszelako wartości autoteliczne są znaczące dla wypełnienia źródłowego przeznaczenia postępowania karnego, to jednak nie są one wystarczające dla pełnego osiągnięcia celów postępowania karnego. Stąd potrzebna jest dodatkowa grupa wsparcia dla tych wartości, którą tworzą wartości prakseologiczne. W rozdziale tym przedstawiono poszczególne wartości prakseologiczne, takie jak bezpieczeństwo, uczciwość, moralność, zaufanie, określając ich definicje, istotę ich wsparcia wobec wartości autotelicznych oraz – podobnie jak przy wartościach autotelicznych – ukazano instytucjonalno-procesową obudowę potrzebną do realizacji tych wartości.

Całość pracy zamykają uwagi podsumowujące dokonane ustalenia i wnioski *de lege ferenda*.

W świetle powyższego, generalnym celem opracowania jest zatem analiza wybranych wartości z perspektywy osobliwości procesowo-karnej, a więc sformułowanie wniosków, jakie pojawiają się wówczas, gdy dotychczas nieanalizowanemu zestawieniu podlegają dwa wydawałoby się niezależne obszary – w tym przypadku – w postaci wartości oraz postępowania karnego.

2. Uzasadnienie wyboru tematu

Argumentów przemawiających za potrzebą zgłębienia obszaru wyznaczonego połączeniem kwestii wartości i postępowania karnego jest wiele. Do najważniejszych z nich zaliczyć można następujące racje.

Po pierwsze, interesujące jest już samo wyzwanie zbadania wzajemnej korelacji istoty wartości z istotą postępowania karnego. Zarówno wartości, jak i postępowanie karne funkcjonują na tym samym obszarze szeroko rozumianych relacji społecznych, lecz skutki tej koegzystencji natenczas w nauce prawa, a zwłaszcza w nauce procesu karnego, nie zostały dostatecznie przeanalizowane. Wartości na obszarze społecznym posiadają wyjątkowo znaczącą pozycję i formę. Natomiast na tym obszarze funkcjonuje przecież także postępowanie karne z wszelkimi jego konsekwencjami, które mogą być wyjątkowo opozycyjne wobec społecznego aksjomatu respektowania wartości. Z drugiej strony, to wartości mogą być bardzo przydatne dla postępowania karnego, tworząc tam osobliwy limitator i katalizator zachowań dla wszystkich uczestników zaangażowanych w postępowaniu karnym. Stąd interesujące jest określenie, jakie skutki przyniesie połączenie wartości ocenionych z punktu widzenia priorytetów i struktury postępowania karnego. Ten rodzaj postępowania ma m.in. za zadanie skorygować negatywne postawy jednostki, które okazały się być zachowaniami sprzecznymi z obowiązującym porządkiem publicznym, a którego nieodzownym elementem jest system uznanych społecznie i uzupełniających się między sobą wartości. Postępowanie karne jest tylko fragmentem rzeczywistości, w której jednostka posiada uformowany przez wartości sposób i styl bycia. Podmiotami postępowania karnego są przecież jednostki także funkcjonujące w tych relacjach społecznych,

gdzie kierują się wpojonymi im tam wartościami. Obszar postępowania karnego jest zatem wyjątkowo podatny na – z jednej strony – potrzebę realizacji wartości, a z drugiej strony – jego natura może zdecydowanie ingerować w istotę wartości.

Po drugie, warto poddać konfrontacji wartości określane jako pewne typy idei, do których jednostka dąży i oczekuje ich realizacji w relacjach społecznych z budową i przeznaczeniem postępowania karnego rozumianego jako *ius publicum*. Jest to postępowanie, które niesie ze sobą specyficzny arbitralizm i władczość wobec jednostki. Wartości jawiące się jako abstrakcyjne byty wyznaczające aprobowane zachowania się jednostki w grupie społecznej często nie pozostają obojętne dla przebiegu i ostatecznych decyzji postępowania karnego. Warto sprawdzić, czy ten uniwersalizm wartości i ich wysoka ranga w społeczeństwie powoduje, że potrzeba ich respektowania powinna również przebić się do zamkniętego środowiska postępowania karnego. Pojawia się tu interesujący problem, które z konglomeratu wartości szanowanych w relacjach społecznych mają swoje odwzorowanie w obszarze postępowania karnego? Czy w ogóle jest miejsce na wartości w realiach procesowo-karnych i na czym generalnie polega ich realizacja na tym specyficznym odcinku? Na pewno nie jest możliwe, aby przecież przenieść w całości do układu prawnego wszystkie wartości znane z relacji społecznych. Należy dokonać pewnej selekcji tych wartości właśnie pod kątem charakterystyki postępowania karnego. Chodzi tu o określenie, jakie z wartości oraz z jakiego powodu i dlaczego te, a nie inne wartości będą przetransponowane z ich macierzystego obszaru relacji społecznych do obszaru postępowania karnego.

Po trzecie, na kanwie tych wstępnych supozycji powstają kolejne interesujące pytania wyznaczające dalsze horyzonty dyskusji, m.in. o niekwestionowany prymat wartości w relacjach społecznych i możliwości jego utrzymania w realiach postępowania karnego. Czy wartości mogą wedle swojej specyfiki wyznaczać model postępowania karnego, wpływać na jego kształt i przebieg, wyznaczając na tym newralgicznym polu – podobnie jak w relacjach społecznych – pewne ścisłe i nieprzekraczalne granice, których respektowanie jest dobre dla wszystkich? Czy wartości na gruncie postępowania karnego będą tymi ponadczasowymi i powszechnymi wzorcami postaw i zachowań, których realizacji powinno się wymagać

choćby od tych najważniejszych decyzyjnie uczestników postępowania karnego? Czy dążenie do realizacji wartości w postępowaniu karnym zagwarantuje prawidłowe osiągnięcie celów postawionych postępowaniu karnemu? Czy też może jest diametralnie odwrotnie, tj. model postępowania karnego z uwagi na swoją represyjność, bliskość władzy, całkowicie będzie niwelował powszechne uznanie dla pewnych wartości zastępując je na swoim obszarze fasadowymi i koniunkturalnymi rozwiązaniami przydatnymi tylko dla określonego rodzaju podmiotów? Może jest tak, że pod pozorem szczytnych idei w postaci pewnych wartości, wplecione zostają w strukturę postępowania karnego instrumenty pozwalające na subiektywne i aprioryczne prowadzenie postępowania karnego, zaś wartości utworzą wówczas swoisty parawan dla potencjalnych autorytarnych zamierzeń podmiotów silnych kompetencyjnie, przez co postępowanie karne stanie się bezpośrednim elementem władzy.

Po czwarte, interesujące badawczo jest również sprawdzenie wartości w powiązaniu z podstawowymi gałęziami prawa, jak na przykład prawo cywilne, prawo administracyjne, prawo konstytucyjne, prawo międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej. Czy to powiązanie na tych obszarach prawa jest jednolite czy istnieją pewne dyferencjacje?

Po piąte, w świetle powyższego, pojawiają się kolejne pytania uzasadniające potrzebę zgłębienia tytułowego obszaru, jak m.in. czy jest możliwe do określenia w ogóle moment i motywy przeniesienia wartości ze społecznych relacji do postępowania karnego, jakie są argumenty za tego rodzaju przeniesieniem, kiedy następuje ten proces oraz jaką nazwę i postać nadać temu procesowi, etc.?

Po szóste, badanie połączenia wartości i postępowania karnego zmusza do nieczęsto podejmowanego odwołania się do fundamentów tego rodzaju postępowania prawnego. Okazuje się, że analiza wartości dokonywana przez pryzmat postępowania karnego daje podstawę do zapoznania się z mało dotychczas zbadanym nurtem ocierającym się o zagadnienia pochodzące wprost z filozofii postępowania karnego, socjologii czy aksjologii postępowania karnego. Są to obszary bardzo mało eksplorowane naukowo i w zasadzie natenczas każdą analizę nawiązującą czy to do filozofii postępowania karnego czy aksjologii postępowania karnego uznać trzeba za pożądaną i nowatorską. Tytułowe zagadnienie samo w sobie

wymusza jego badanie na wielorakich obszarach. W kręgu badawczym znajdują się tu takie nauki, jak filozofia, socjologia, aksjologia, pedagogika czy etyka, etc.

Przedstawione argumenty stanowią na tyle solidną bazę, aby w pełni uzasadnić konieczność podjęcia się analizy tytułowego zagadnienia, w którym mieści się wiele pionierskich kwestii powstałych w wyniku niezbadanej dotychczas koegzystencji wartości i postępowania karnego.

3. Dorobek doktryny

Analizując dorobek doktryny wypracowany dotychczas w zakresie tytułowego zagadnienia, zauważyć trzeba, że charakteryzuje się on sporą dawką różnorodności. Cecha ta nie może budzić większych zastrzeżeń, bowiem determinowana jest ona charakterem tytułowego obszaru, który jest obszarem *in meriti* potrzebującym wielowymiarowego i wielorodzajowego podejścia analitycznego. Już samo zagadnienie wartości jest przecież odrębnym i bogatym w piśmiennictwo segmentem naukowych poglądów. To samo można powiedzieć o postępowaniu karnym, które kompleksowo posiada również olbrzymią bibliografię.

Dlatego określając dorobek nauki odnoszący się do tytułowego zagadnienia nie można tracić z pola widzenia, że jest on zasadniczo dwutorowy.

Z jednej strony, wyznaczają go pozycje naukowe zajmujące się badaniem natury wartości w układzie społecznym, zaś z drugiej strony – obszar ten wyznaczają także wszelkie opracowania podjęte w temacie postępowania karnego. Punktem wspólnym dla wykorzystanego tu dorobku nauki są wartości analizowane pod kątem ich właściwości oraz postępowanie karne jako zasadniczy obszar analizy. Odnotować jednak trzeba, że o ile dość prosto jest wskazać podstawowe pozycje naukowe odnoszące się do analizy wartości w obszarach społecznych, to już zauważalny jest deficyt w osiągnięciach naukowych dotyczących wskazywanej tu symbiozy wartości i postępowania karnego. Warto również wspomnieć, że wartości nie są macierzyście skotowane z obszarem prawnym, ponieważ one dopiero później na tym obszarze się objawiają. Skoro są one nieodłącznym elementem rzeczywistości społecznej, a obszar prawny jest

fragmentem tej części relacji, to naturalne jest oddziaływanie wartości także na tej płaszczyźnie. Chcąc jednak poznać precyzyjnie podstawowe informacje na temat wartości, konieczne jest zapoznanie się wpiery z dorobkiem doktryny zajmującej się właśnie wartościami w układach społecznych. Nie ulega zatem wątpliwości, że dorobek w zakresie podstawowych informacji o wartościach będą tworzyć podstawowe publikacje i analizy z takich obszarów, jak aksjologia, filozofia, socjologia, etyka, pedagogika, a nawet ekonomia czy nauka o zarządzaniu, itp. Pozycje z zakresu wartości obowiązujące w wymienionych powyżej obszarach całkowicie pozaprawnych przedstawiają podstawowe informacje odnośnie do wartości. Poruszone są tam kwestie m.in. istoty i przeznaczenia wartości, czynników determinujących powstanie i respektowanie wartości w społeczeństwie, definiowanie wartości, próby zrozumienia fenomenu wartości, czy też próby przeprowadzenia ich porządkującej klasyfikacji i typologii¹.

¹ M.in.: W. Thomas, F. Znaniecki, *Chłop polski w Europie i Ameryce*, Warszawa 1976; J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992; F. Znaniecki, *Zagadnienie wartości w filozofii*, Warszawa 1910; Tenże, „Humanizm i poznanie” i inne pisma filozoficzne, Warszawa 1991; W. Tatarkiewicz, *O bezwzględności dobra*, Warszawa–Lublin–Łódź–Kraków 1919; R. Ingarden, *Przeżycie, dzieło, wartość*, Kraków 1966; J. Ciecuch, *Kształtowanie się systemu wartości*, Warszawa 2013; W. Stróżewski, *W kręgu wartości*, Kraków 1992; M. Jankowska, J. Krasoń, *Hierarchia wartości i sposoby ich realizacji*, Kraków 2009; J. Homplewicz, *Charakter kształtujących człowieka wartości*, „Wychowawca” 2 (1999), s. 7; J. Gajda, *Wartości w życiu człowieka: prawda, miłość, samotność*, Lublin 1997; K. Łukasiewicz, *Świat wartości i prognozy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace Kulturoznawcze” 15 (2013), s. 293-310; L. Dyczewski, *Miejsce i funkcja wartości w kulturze*, w: *Kultura w kręgu wartości. Lubelski kongres Kultury Polskiej 2000, Lublin 11-14 listopada 2000*, red. L. Dyczewski, Lublin 2001, s. 29-47; J. Tischner, J.A. Kłoczowski, *Wobec wartości*, Poznań 2001; S. Konstańczak, *Problemy aksjologiczne w filozofii Maxa Schelera*, „Słupskie Studia Filozoficzne” 6 (2007), s. 39-48; Z. Najder, *Wartości i oceny*, Warszawa 1971; J. Czerny, *Wartości typu*, „Anthropos”, Łódź 2010; J. Koralewicz-Zębik, *System wartości a struktura społeczna*, Wrocław 1974; J. Szymczyk, *Wokół wartości i więzi społecznych Polaków. Wybrane aspekty i tendencje*, „Zeszyty Naukowe KUL” 4 (53) 2010, s. 3-22; J. Ciecuch, *Pomiar wartości w zmodyfikowanym modelu Shaloma Schwartza*, „Psychologia Społeczna” t. 8 (2013), nr 1 (24), s. 22-41; L. Hostyński, *Wartość w świecie konsumpcji*, Lublin 2006; R.L. Meek, *Studia z teorii wartości opartej na pracy*, Warszawa 1958; M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 2001; A. Sagan, *Wartość dla klienta w układach rynkowych. Aspekty metodologiczne*, Kraków 2011; H. Lewicka, *Wartość jako kluczowe pojęcie w dziedzinie nauk ekonomicznych*,

Natomiast całkowicie inny wymiar ma dorobek doktryny w zakresie tytułowego zagadnienia analizowany z punktu widzenia prawnego.

W tym sensie zauważyć trzeba, że problematyka wartości – choć w różnym natężeniu i zakresie – mieści się zasadniczo w każdym z podstawowych obszarów prawnych, takich jak: prawo konstytucyjne, prawo cywilne, prawo administracyjne, prawo międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej. Praktycznie każdy z wymienionych obszarów posiada odpowiedni dorobek piśmienniczy odnoszący się do wartości przy uwzględnieniu podstawowej relacji pomiędzy osobliwością konkretnego obszaru prawnego a istotą i funkcjonowaniem w nim wartości². Analizując tytułowe zagadnienie przez pryzmat dorobku doktryny, trzeba zauważyć, że niekie-

„Społeczeństwo i Ekonomia” 2 (2) 2014, s. 65; A. Karmańska, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Warszawa 2009, s. 147; A. Sabryła, *Przegląd problemów doskonalenia systemów zarządzania przedsiębiorstwem*, Kraków 2011; R. Skrzypiak, *Wartości w procesie wychowania rodzinnego*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 12 (2000), s. 46; A. Ryk, *Pokolenie zmiany: studium porównawcze wartości i perspektyw życiowych młodzieży włoskiej i polskiej*, Kraków 2004, s. 12; M. Szymański, *Młodzież wobec wartości: próba diagnozy*, Warszawa 1998; K. Denek, *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Toruń 1999; M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2005; M. Misztal, *Problematyka wartości w socjologii*, Warszawa 1980.

² M.in.: R. Piotrowski, *Powiązanie wartości społecznych i obywatelskich w Konstytucji RP*, <http://www.przegląd-socjalistyczny.pl/debaty-redakcyjne/32-debata/414-powiazanie-wartoci-spoecznych-i-obywatelskich-w-konstytucji-rp> (odczyt na dzień 20 sierpnia 2015 r.); Z. Staworowski, *Aksjologiczne podstawy konstytucji*, <http://www.rpo.gov.pl/pliki/12180269390.pdf> (odczyt na dzień 8 lutego 2017 r.); J. Jaraczewski, *Bezpieczeństwo państwa jako wartość chroniona w Konstytucji RP*, <http://www.obserwatorkonstytucyjny.pl/debaty/bezpieczenstwo-panstwa-jako-wartosc-chroniona-w-konstytucji-rp/21/> (odczyt na dzień 8 lutego 2017 r.); M. Granat, *Godność człowieka z art. 30 Konstytucji RP jako wartość i jako norma prawna*, „Państwo i Prawo” 8 (2014), s. 3; P. Sut, *Ochrona godności człowieka a tzw. nowe media*, „Gdańskie Studia Prawnicze” t. 7 (2000), s. 525; L. Bosek, *Ochrona godności człowieka w prawie Unii Europejskiej a konstytucyjne granice przekazywania kompetencji państwa*, „Przegląd Sejmowy” 2 (85) 2008, s. 61; J. Bucińska, *Godność człowieka jako podstawowa wartość porządku prawnego*, „Prawo – Administracja – Kościół” 2-3 (2001), s. 34; J. Zimmerman, *Wartości w prawie administracyjnym*, Warszawa 2015; Tenże, *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa 2013; J. Wróblewski, *Wartości a decyzja sądowa*, Wrocław 1973, s. 65; Z. Cieślak, *Wychowanie do uczciwości*, <http://www.fidesetratio.org.pl/files/plikipdf/cieslak1.pdf> (odczyt na dzień 29 marca 2016 r.).

dy projekty badawcze odnośnie do analizy wartości pojawiają się w prawie cywilnym³, w prawie konstytucyjnym⁴, w prawie administracyjnym⁵

³ P. Chmielnicki, H. Zięba–Załucka, *Zasada ochrony praw nabytych jako element zasady demokratycznego państwa prawnego*, <http://www.polaczenie-spolek.wolterskluwer.pl/artykuly-prawnicze/zasada-ochrony-praw-nabytych-jako-element-zasady-demokratycznego-panstwa-prawnego,43.html> (odczyt na dzień 8 lutego 2017 r.); Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 13, Warszawa 2015, s. 2 n.; P. Bielski, *Glosa do uchwały SN z dnia 5 grudnia 2014 r., III CZP 93/14, LEX 270731/1*; K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, Warszawa 1999, s. 30; M. Siwiński, *Właściwość prawa materialnego w przypadku należności publicznoprawnych zabezpieczonych hipoteką i wybrane zagadnienia powiązane*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” 7-8 (2007), s. 24, LEX 62208/1; J. Winiarz (red.), *Kodeks cywilny z komentarzem*, Warszawa 1980, s. 11.

⁴ M.in. L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, cz. 1, Warszawa 1997, s. 44; D. Górecki (red.), *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2012, s. 15; Z. Stawowski, *Aksjologiczne podstawy konstytucji*, <http://www.rpo.gov.pl/pliki/12180269390.pdf> (odczyt na dzień 8 lutego 2017 r.); B. Banaszak, *Wprowadzenie do prawa konstytucyjnego*, Wrocław 1992, s. 40; R. Piotrowski, *Powiązanie wartości społecznych i obywatelskich w Konstytucji RP*, <http://www.przegląd-socjalistyczny.pl/debaty-redakcyjne/32-debata/414-powiazanie-wartosci-spoecznych-i-obywatelskich-w-konstytucji-rp> (odczyt na dzień 20 sierpnia 2015 r.); M. Haczowska (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, s. 441; P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000, s. 47; L. Wiśniewski, M. Piechowiak, *Pojęcie praw człowieka*, w: *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 19; M. Granat, *Godność człowieka z art. 30 Konstytucji RP jako wartość i jako norma prawna*, „Państwo i Prawo” 8 (2014), s. 3; L. Kański, *Prawo do prywatności. Miejsce w prawie polskim*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” 4 (1989), s. 70; J. Karp, *Bezpieczeństwo państwa*, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009, s. 108-109; J. Jaraczewski, *Bezpieczeństwo państwa jako wartość chroniona w Konstytucji RP*, <http://www.obserwatorkonstytucyjny.pl/debaty/bezpieczenstwo-panstwa-jako-wartosc-chroniona-w-konstytucji-rp/21/> (odczyt na dzień 8 lutego 2017 r.).

⁵ M.in. M. Stahl (red.), *Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, Warszawa 2013, s. 168; K. Chorąży, W. Taras, A. Wróbel, *Postępowanie administracyjne, egzekucyjne i sądownoadministracyjne*, wyd. 4, Warszawa 2009, s. 36; J. Zimmerman, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2014, s. 135; B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2014, s. 32; W. Jakimowicz, *Bezpośrednie stosowanie przepisów konstytucji przez organy administracji publicznej. Cz. II. Stosowanie norm-reguł i stosowanie norm-zasad*, „Przegląd Prawa Publicznego” 6 (2008), s. 6, LEX 88980/1; J. Zimmerman, *Aksjomaty prawa admini-*

oraz w prawie międzynarodowym i prawie Unii Europejskiej⁶. Wartości również są analizowane pod kątem prawoznawczym⁷. Rzadkością są jednak opracowania kompleksowo ujmujące zagadnienie wartości na wskazanym obszarze prawnym. Wydaje się, że to największe zainteresowanie funkcjonowaniem wartości znajduje się w prawie konstytucyjnym i w prawie administracyjnym, i wynika ono ze specyfiki tych dwóch obszarów. Skądinąd, to właśnie wartości posiadają spory wkład w budowę fundamentów społeczeństwa, a zarazem i państwa. Dlatego nie może budzić zastrzeżeń, że to właśnie *po pierwsze*, w prawie konstytucyjnym rozumianym jako obszar regulacji podstawowych kwestii ustrojowych

stracyjnego, Warszawa 2013, s. 85; H. Knysiak–Molczyk (red.), *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 57; M. Niedźwiedź, *Stosowanie prawa wspólnotowego przez organy administracyjne (wybrane zagadnienia)*, „Casus” 2 (2004), s. 6, LEX 60381/1; E. Frankiewicz, *Miejsce niektórych zarządzeń w systemie źródeł prawa*, „Casus” 4 (2002), s. 5, LEX 60463/1; A. Wróbel, M. Jaśkowska, *Kodeks postępowania administracyjnego*, Warszawa 2016, s. 135; M. Dyl, A. Zwolińska–Doboszyńska, *Wykładnia i stosowanie art. 81 ust. 4 ustawy – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi*, „Przegląd Prawa Handlowego” 6 (2002), s. 10, LEX 33655/5; P. Przybysz, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 59; R. Kędziora, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 106.

⁶ M.in. E. Krzysztofik, *Wsparcie pokoju we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2008; W. Czaplinski, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, wyd. 2, Warszawa 2004, s. 366; C. Mik, *Znaczenie postanowień EKPCz dla ochrony praw podstawowych jako zasad ogólnych prawa w UE*, w: *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, red. J. Barcz, Warszawa 2008, s. 206; C. Mik, *Komentarz do Traktatu o Unii Europejskiej*, Warszawa 2005; K. Lankosz (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2003, Legalis; A. Wróbel (red.), *Karta Praw Podstawowych. Komentarz*, Warszawa 2013, Legalis; J. Jasiński, *Karta Praw Podstawowych: struktura, zakres regulacyjny i dotychczasowe znaczenie w praktyce*, w: *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, s. 45; M. Piechowiak, *Godność w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej – destrukcja uniwersalnego paradygmatu ujęcia podstaw praw człowieka*, „Themis Polska Nova” 2 (2012), nr 1, s. 136.

⁷ M. Kordela, *Aksjologia źródeł prawa*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2016, z. 2, s. 15; Tenże, *Zasady prawa jako normatywna postać wartości*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” R. 68 (2006), z. 1, s. 39; Tenże, *Kategoria norm, zasad oraz wartości prawnych. Uwagi metodologiczne w związku z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Sejmowy” 5 (2009), s. 23-34; Tenże, *Zasady prawa w sensie opisowym. Próba interpretacji*, w: *W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego*, red. A. Choduń, S. Czepity: Szczecin 2010.

państwa i *po drugie*, w prawie administracyjnym rozumianym jako zespół unormowań określających relacje m.in. jednostek do organów publicznych, podjęta tu problematyka wartości powinna budzić spore zainteresowanie.

Przechodząc zaś do analizy wartości prowadzonej z punktu widzenia postępowania karnego zaobserwować można małą liczbę analiz podejmujących tę interesującą symbiozę. Wszystkie obecne publikacje odnoszące się do badania wartości w realiach proceduralno-karnych wykazują się ogólnością i w rzeczy samej należą do rzadkości. Są to bardziej opracowania sygnałne zauważające pewne zależności pomiędzy postępowaniem karnym a wartościami, lecz nie podejmujące się kompleksowej analizy tej relacji. Stąd podejmowanie kwestii wartości w postępowaniu karnym często ogranicza się jedynie do analizy w kontekście indywidualnie określonej pojedynczej wartości, natomiast brak jest natenczas całościowego określenia skutków i postaci oraz wzajemnych konotacji pomiędzy wartościami a postępowaniem karnym. Dlatego zwłaszcza w tym kontekście wyjątkowo docenić trzeba opracowania, które jako nieliczne i w sposób pionierski uwzględniły eksponowany tu mariaż wartości i postępowania karnego⁸.

Zwrócić uwagę trzeba również, że niekiedy kwestia wartości w postępowaniu karnym pojawia się przy okazji innych opracowań odnoszących się do pewnych zagadnień postępowania karnego. Dotyczy to głównie fundamentów postępowania karnego, dlatego m.in. tematyka wartości podejmowana jest częściowo przy rozważaniach odnośnie do zasad postępowania karnego⁹.

⁸ M.in. J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013; D. Kala, *O poszukiwaniu istoty sprawiedliwości w sferze prawa*, „Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej” 2 (2015), s. 9; M. Soniewicka, *Granice sprawiedliwości, sprawiedliwość ponad granicami*, Warszawa 2010; M. Borucka–Arctowa, *Koncepcja sprawiedliwości proceduralnej i jej rola w okresie przemian systemu prawa – analiza teoretyczna i funkcjonalna*, w: *Dynamika wartości w prawie*, red. K. Pałeczki, Kraków 1997, s. 36; M. Piechowiak, *Godność i równość jako podstawy sprawiedliwości*, „Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju” 1992, z. 1, s. 37-48; S. Trociuk, *Debaty Jana Nowaka–Jeziorańskiego. Rozmowy o wartościach: Godności, Wolności, Sprawiedliwości*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” 71 (2012), s. 63 i nast.

⁹ M.in. A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1976.

W świetle powyższego, zauważalny jest deficyt w analizie tytułowego zagadnienia. W rzeczywistości istnieje zaledwie kilka pojedynczych pozycji prezentujących jedynie tylko pewien stopień relacji pomiędzy wartościami a postępowaniem karnym. Brak jest natomiast jakiegokolwiek opracowania, które analizowałoby kwestię wartości wspólnie z postępowaniem karnym w sposób kompleksowy.